

Barbara Demick

Tukahdutettu kaupunki

**Elämää, kuolemaa ja
vastarintaa Tiibetissä**

Suomentanut Terhi Kuusisto

Atena

Lobsang Chokta Trotsikin (1981–2015) muistoksi

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Englanninkielinen alkuteos

Eat the Buddha: Life and Death in a Tibetan Town

© Barbara Demick 2020

© Suomenkielinen laitos Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

Kartat: Spatio Oy

Otteet 14. dalai-laman Tenzin Gyatson omaelämäkerrasta

Maani ja kansani puolesta suomentanut Osmo Mäkeläinen.

Atena

Jyväskylä

atena.fi

ISBN 978-951-1-42394-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

SISÄLLYS

Johdanto	7
----------	---

I OSA: 1958-1976

Viimeinen prinsessa	21
Buddhan ahmineet	31
Lohikäärmeen paluu	47
Vuosi jolloin aika pysähtyi	61
Perikiinalainen tyttö	81
Punainen kaupunki	95
Maanpako	105

II OSA: VÄLIKAUSI 1976-1989

Musta kissa ja kultatoukka	121
Tiibetiläinen koulutus	141
Riikinkukko lännestä	155

III OSA: 1990-2013

Villi jakkilapsi	169
Munkin elämää	179
Myötätunto	189
Bilehile	201
Kansannousu	213
Aaveen silmä	229
Juhlikaa tai...	239

Tie pystyssä	249
Palava poika	259
Murheet	269
Köysirata	281

IV OSA: VUODESTA 2014 ETEENPÄIN

Intia	295
Kaikki paitsi vapauteni	319
Viitteet	337
Sanasto	354
Kiitokset	357
Kuvalähteet	361

JOHDANTO

Ngaban keskusta vuonna 2014.

VUOSISATOJEN AJAN Tiibet tunnettiin muusta maailmasta eristyneenä kuningaskuntana. Maan lumot kätkeytyivät Himalajan vuoriston taa sulkeutuneen teokratian saloihin, toinen toisensa inkarnaatioiksi uskottujen dalai-lamojen hallitessa. 1800–1900-lukujen Tiibetistä kertovassa kirjallisuudessa on viljalti tarinoita munkin tai erakon puvussa maahan yrittävistä ulkomaalaisista.

Nykyään ulkomaalaisten tuloa eivät estä tiibetiläiset, vaan Kiinan kommunistinen puolue. Kiina, joka on hallinnut Tiibetiä vuodesta 1950 lähtien, on tiukka portinvartija, eikä suinkaan toivota ulkomaalaisia vieraita avosylin tervetulleiksi Tiibetiin. Entinen pyhä

kaupunki Lhasa on Burger Kingillä ja pankkiautomaateilla varustetun modernin lentokentän myötä muuttunut lähes pelkästään kiinalaisia turisteja viihdyttäväksi matkakohteeksi. Ulkomaalaisten on hankittava erikoislupa matkustaakseen Tiibetin autonomiselle alueelle, kuten kiinalaiset sitä nimittävät. Tutkijoiden, diplomaattien, toimittajien ja kaikkien muiden todennäköisesti hankalia kysymyksiä esittävien on vaikeaa saada matkustuslupaa. Sichuanin, Quinghain, Gansun ja Yunnanin maakunnissa sijaitsevat Tiibetin ylängön itäosat ovat teoriassa avoimia kaikille Kiinan viisumin haltijoille, mutta noilla alueilla liikkuvat ulkomaalaiset käännytetään usein tarkastuspisteiltä tai heiltä estetään hotelleissa yöpyminen.

Muutin Pekingiin *Los Angeles Timesin* kirjeenvaihtajaksi vuonna 2007, vuotta ennen Pekingin kesäolympialaisia. Kiinan hallitus oli päässyt olympiaisännäksi muun muassa lupaamalla parannuksia maan ihmisoikeustilanteeseen ja uutta avoimuutta median edessä. Tosiasiassa laajat alueet pysyivät suljettuina toimittajilta. Ngaba kuului niistä vaikeapääsyisimpiin.

Ngaba on hämärän peittoon jäänyt paikka. Jos se on ylipäättään merkitty englanninkielisiin karttoihin, siihen viitataan niissä nimellä *Aba*. Tiibetiläisen nimen ääntäminen on haastavaa ulkomaalaisille, mutta kaupungin nimen äänneasu lähenee eri tiibetin murteissa joko »Nabaa» tai »Nawaa».

Ngaba on ärsyttänyt kommunistista puoluetta 1930-luvulta lähtien. Siellä puhkeaa kommunismin vastaisia mielenosoituksia noin vuosikymmenen välein, ja ne ovat poikkeuksetta päättyneet tuhoisasti ja vaatineet kuolonuhreja. Tiibetiläiset noudattavat Nobelin rauhanpalkinnolla palkitun neljännen toista *dalai-laman*, *Tenzin Gyatson*, väkivallattomuuden opetuksia, ja onkin huomattavaa, että mielenosoituksissa on viime vuosina kuollut lähinnä tiibetiläisiä. Vuoden 2008 protesteissa kiinalaisjoukot ampuivat kuoliaiksi kymmeniä mielenosoittajia Ngabassa. Vuonna 2009 buddhalainen

munkki kaatoi bensiiniä päälleen ja sytytti itsensä tuleen pääkadulla huutaen Intiassa maanpaossa elävän dalai-laman paluuta. Tapahtumaa seurasi polttoitsemurhien aalto. Tämän kirjan suomenkielisen laitoksen julkaisuun mennessä sataviisikymmentäyhdeksän tiibetiläistä on tehnyt polttoitsemurhan tai polttoitsemurhayrityksen, ja heistä lähes kolmannes on kotoisin Ngabasta tai lähiseudulta. Viimeisin polttoitsemurha sattui maaliskuussa 2022. Pekingille itsemurhakuolemat ovat olleet nöyryytys, koska ne osoittavat virheelliseksi Kiinan väitteen tiibetiläisten onnesta Kiinan vallan alla.

Polttoitsemurhien alettua kiinalaisviranomaiset tehostivat yrityksiään pitää toimittajat poissa Ngabasta. Kaupungin rajalle pysytettiin uusia tarkastuspisteitä järeine kulkuesteineen ja aitoineen. Puolisotilaalliset joukot kurkkivat sisään autoihin varmistaakseen, ettei ulkomaalaisia pääsyt livahtamaan kaupunkiin. Jokunen julkea toimittaja käpertyi takapenkille ja kuvasi parhaansa mukaan ikkunasta periskoopin tavoin sojottavalla kameralla.

Toimittajat ovat vastahankaista porukkaa. Jos meitä kielletään menemästä jonnekin, pyrimme luultavasti juuri sinne. Edellinen kirjani käsitteli Pohjois-Koreaa, jonka myönnän kiehtoneen minua osittain siksi, että maa oli niin tiukasti suljettu länsivierailijoilta. Päätettyäni valita yhden tiibetiläiskaupungin, josta raportoisin kattavasti, kiinnostuin Ngabasta. Halusin tietää, minkä takia Kiinan hallitus halusi salata koko kaupungin. Miksi niin moni ngabalainen oli valmis tuhoutumaan kauheimmalla kuviteltavissa olevalla tavalla?

Sitä paitsi Tiibet kiehtoi minunkin mielikuvitustani, kuten monen länsimaalaisen. En ole buddhalainen enkä ole hakenut lohtua idän (enkä myöskään lännen) uskonnoista, mutta olin oppinut kunnioittamaan Tiibetiä kauttaaltaan hengellisenä maankolkkana, ja koko ajan yhdenmukaisemmassa maailmassa edukseen erottuvan rikkaan hengellisen kulttuurin, filosofian ja kirjallisuuden kehtona.

Olin tutustunut Kiinan historiaan ja tiesin perusasiat kiinalaisten tunkeutumisesta maahan ja dalai-laman paosta. Minulla ei kuitenkaan ollut juuri minkäänlaista käsitystä itse tiibetiläisistä, ellei luolissa elävien riutuneiden pyhien miesten ja rukousnauhoja sormeilevien iloisten paimentolaisten karikatyyreja lasketa. Millaista oli olla kaksituhattaluvun ensimmäisellä vuosisadalla modernin Kiinan katveessa elävä tiibetiläinen?

Teknologia on riisunut maailman salaperäisyyden verhosta. Klikkailemalla Google Earthia pääsee katsomaan mitä kaukaisimpia maankolkkia, mutta niiden tapahtumat jäävät selitystä vaille. Minun oli päästävä Ngabaan.

Maantieteellinen huomio: Kiinan hallitus laskee vain puolet Tiibetin ylängöstä Tiibetin autonomiseen alueeseen historiallisista syistä, joita käsitellään myöhemmin tässä kirjassa. Useimmat tiibetiläiset kuitenkin asuvat Sichuanin, Qinghain, Gansun ja Yunnanin tiibetiläisalueilla, jotka ovat »virallisen Tiibetin» ulkopuolella, mutta aivan yhtä tiibetiläisiä kuin muutkin Tiibetin seudut. Viime vuosikymmeninä ylängön itäosista on tullut Tiibetin sydänmaata, ja yllättävän moni kuuluisa tiibetiläismuusikko, -elokuvaohjaaja, -kirjailija, -aktivisti ja -lama, mukaan luettuna tämänhetkinen dalai-lama, on kotoisin noilta seuduilta.

Ngaba sijaitsee Sichuanin maakunnassa, niillä main, missä Tiibetin ylängö kohtaa Kiinan, joten alue on tavallaan rajaseutua. Ngabaan matkustetaan yleensä Kiinan uusiin megakaupunkeihin kuuluvan Sichuanin pääkaupungin Chengdun kautta.

Chengdusta lähettäessä taakse jäävät räikeät uudet kauppakeskukset, joissa on Guccin ja Louis Vuittonin liikkeitä, sekä korkeat kerrostalot. Kaupungista ajetaan ulos kehäteitä pitkin ja sitten käännytään pohjoiseen vuoristotielle. Ngaba on linnuntietä vain 350 kilometrin päässä Chengdusta, mutta reitti kulkee

Kiinan rakastettujen pandojen asuttaman lauhkean vyöhykkeen sademetsän läpi Qionglain vuoristossa, ja ajomatka kestää koko päivän. Tie kiemurtelee tasaisesti ylöspäin kapeita kalliopurojen kastelemia vuoristoteitä. Ylängölle päästäessä puut katoavat ja avara maisema leviää silmäkantamattomiin. Muutos on niin äkillinen, että tuntuu kuin olisi putkahtanut Narnian kaapista toiseen ulottuvuuteen.

Kumpuilevia vuorenrinteitä peittävä nyppyläinen vihreä matto leviää joka ilmansuuntaan. Kuvateoksissa Tiibetin taivas on aina sininen, mutta kun kävin Ngabassa, useimmiten keväällä, paksut pumpulipilvet roikkuivat vuorenhuippujen peittona. Matalat, saviseinäiset taloryhmät hallitsivat tienvarsikyliä. Resuiset jakit ja lampaat eivät kiinnittäneet mitään huomiota harvoin ohi ajaviin autoihin. Siellä täällä tien varrella näki uhrilahjoja jumalille, joiden tiibetiläiset uskovat asuttavan jokaista solaa ja rinnettä. Jyrkänleillä lepattivat rukousliput, jotka aurinko oli haalistanut kalvakan pastellisävyisiksi.

Ngaba sijaitsee lähes 3 500 metriä merenpinnan yläpuolella, vaikka seudun korkeus ei erityisesti pistä silmään tasaisuutensa vuoksi. Kaupungin keskusta on vain kapea urbaani kaistale aron keskellä. Päätie, joka on merkitty karttaan väylänumerolla 302, kulkee suoraan läpi kaupungin, jonka halki ajaa suunnilleen viidessätoista minuutissa. Ensimmäiset liikennevalot saatiin vuonna 2013. Maaseudun ympäröimällä paikkakunnalla ei ole mitenkään tavatonta nähdä miehiä hevosten selässä, vaikka nykyään onkin yleisempää ajaa moottoripyörällä tai matkustaa polkupyörätaksilla. Useimmilla vanhuksilla ja joillain nuoremmillakin on yllään perinteinen tiibetiläinen vyötetty kokoasu *chuba*, mutta useimmat ovat päätyneet kompromissiin perinteiden ja näppärien valmisvaatteiden välillä ja pukeutuvat cowboy-hattuihin ja paksuihin kelsiturkkeihin tai untuvatakkeihin. Naisilla on usein pitkät hameet.

Ngaban molemmin puolin kohoaa buddhalainen luostari kuin kirjatuki hyllyn molemmissa päissä. Auringonvalo heijastuu kullatuista katoista. Seinät on maalattu luostareille varatuilla tummanpunan ja keltuaisen sävyillä, jotka erottuvat valjasta maisemasta. Luostareista pienempi, Se, sijaitsee lähellä ensimmäistä tarkastuspistettä idästä saavuttaessa. Kaupungin länsipuolella on Kirtin luostari, joka oli polttoitsemurhien keskus.

Luostarien välisillä kaduilla on sikin sokin matalia rakennuksia, joiden ulkoseinät on laatoitettu kuin nurin käännetty kaakeloidut kylpyhuoneet. Katutasossa on lähinnä myymälöitä, joiden avonais-ten metalliovien takaa paljastuu sekalaista kauppatavaraa: auton osia, ämpäreitä, moppeja, muovijakkaroita, halpoja lenkkareita, maataloustyökaluja.

Kiinan kehitysvaatimukset ovat lyöneet leimansa kaupunkiin, kuten koko maahan. Mainoskyltit hehkuttavat Kiinan kansanpankia ja China Mobile- sekä China Unicom -puhelin-yhtiöitä. Ngaba on hallintoalueen keskus (Ngaban kaupungin asukasluku on noin 15 000, Ngaban piirikunnan suunnilleen 73 000), ja kaupungissa sijaitsevat harmaat julkiset rakennukset: sairaala, suuri yläaste, poliisilaitos ja yleisen turvallisuuden toimisto. Niiden kaikkien lipputangoissa liehuu suuri punainen lippu. Kaupunki on samantapainen kuin kaikki Länsi-Kiinan hallintokeskukset, mutta siellä on tavallista enemmän poliisiautoja ja armeijan kalustoa. Kaupungin ainoan tavaratalon edessä seisoo usein panssaroitu henkilökuljetusauto. Korkealle asennetut kamerat kuvaavat kaupunkiin ajavien ja sieltä poistuvien autojen rekisterikilvet. Vihreiden kuormapeitteiden suojaamat armeijan autot ovat tuttu näky päätiellä, jota pitkin ne ajavat Kirtin luostarin toisella puolella sijaitsevaan armeijan tukikohtaan. Erään laskelman mukaan Ngabaan on sijoitettu noin 50 000 turvallisuusalan ammattilaista, mikä on suunnilleen viisinkertainen määrä verrattuna sen kokosiin alueisiin yleensä.

Ngaban syrjäisen sijainnin takia kiinalaiset kauppaketjut ja pika-ruokapaikat eivät ole vielä vallanneet kaupunkia, mutta moni pieni kiinalaisyritys mainostaa kiehuvaa Sichuanin pataa ja taikinanyyttejä. Ngaban kiinalaistumisen aiheuttaman tyytymättömyyden seurauksena paikallisviranomaiset määräsivät muutama vuosi sitten, että pääkadun varrella sijaitseviin rakennuksiin piti maalata tiibetiläisaiheita. Lootus-, simpukka-, kultakala- ja päivänvarjoaiheiset muraalit henkivät väkinäistä ilomieltä. Buddhalais symboleilla koristellut punaiset metalliluukut kauppojen oviaukoissa täydentävät ilmeen. Kiinalaisten kauppiaiden käskettiin lisätä mainoskyltteihinsä tiibetiläiset tekstit, joskin tiibetiläiset kertoivat minulle, että kirjoitusvirheet olivat yleisiä. Arvata saattaa, että ne muistuttivat joidenkin kylttien erikoista englantia:

NGABAN HYVÄTAHTO JA TARMO

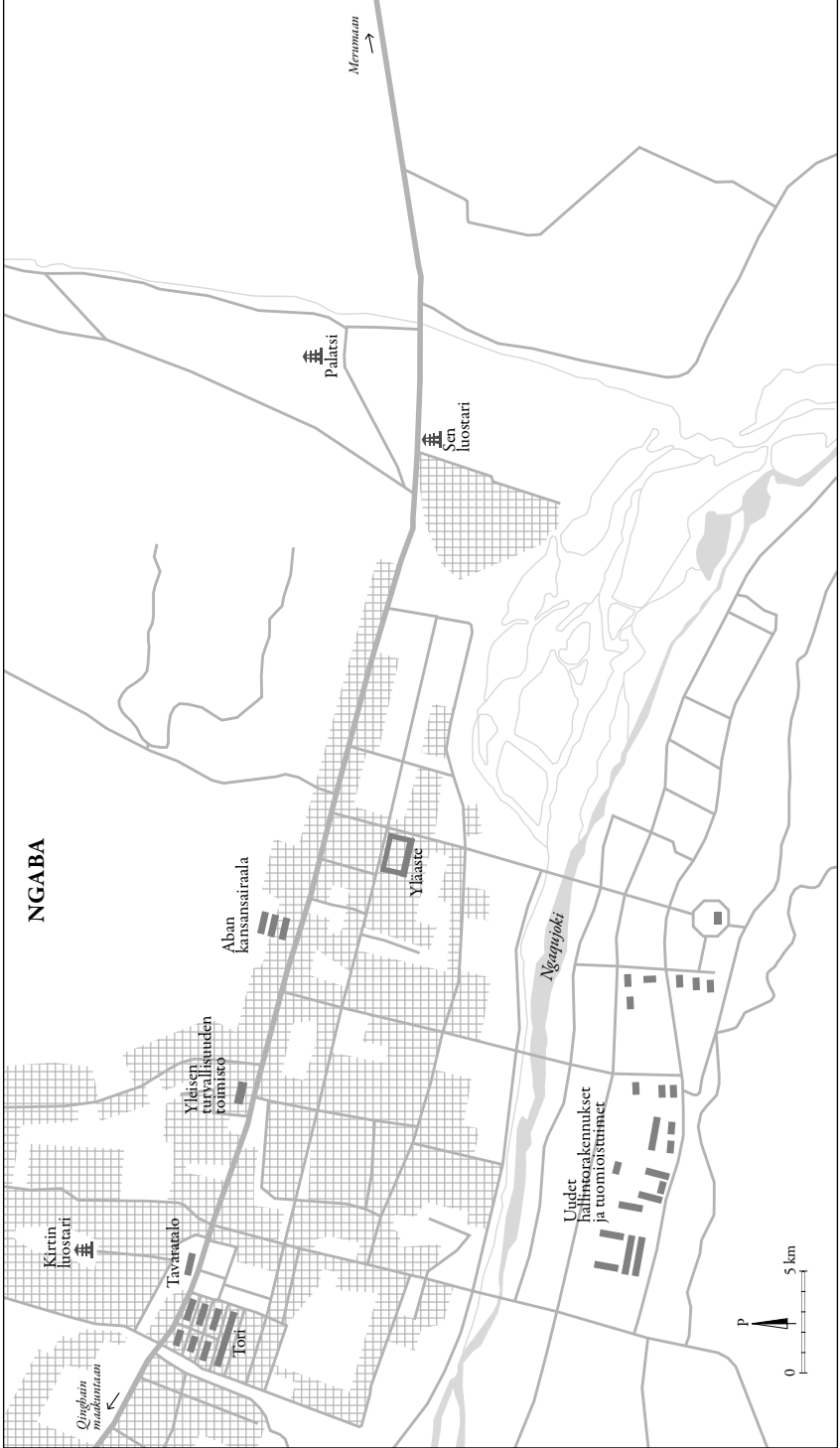
LOISTAVAT KORISTEET

Seitsemän Kiinan-vuoteni aikana opin liikkumaan Tiibetin ylängöllä mahdollisimman huomaamattomasti. En halunnut pukeutua naurettaviin valeasuihin, kuten 1800-luvun tutkimusmatkailijat, mutta ostin pilkullisen, lerppulierisen hatun ja Aasiassa hyvin yleisen maskin, jonka avulla suojaudutaan saasteiselta ilmalta. Minulla oli pitkä, pölyinen takki ja matalat nauhakengät. Koska usein satoi, pystyin piilottelemaan sateenvarjon alla.

Onnistuin matkustamaan Ngaban sydämeen eri pituisiksi ajoiksi yhteensä kolme kertaa. Lisäksi haastattelin Ngabasta tulleita muilla Tiibetin ylängön alueilla, joilla vallitsi vähemmän rajoituksia. Intian ja Nepalın tiibetiläispakolaisten yhteisöissä oli myös monia, jotka olivat kotoisin Ngabasta ja soivat minulle aikaansa ja muistojaan. Kathmandussa törmäsin jopa Ngaban mukaan nimet-

tyyn yhdistykseen. Ennen kommunistisen puolueen saapumista Ngabaa olivat vuosisatojen ajan hallinneet omat kuninkaat ja kuningattaret, ja heidän elossa olevat jälkeläisensä tarjosivat minulle laajan katsauksen alueen ja dynastian historiaan. Eräs kiinalaistutkija antoi ystävällisesti käyttöni Kiinan hallituksen asiakirjojen ja Ngabaa koskevien muistelmien käännökset. Haastattelin myös kaikkien tässä teoksessa käsiteltyjen henkilöiden sukulaisia, ystäviä ja naapureita vahvistukseksi heidän kertomuksilleen, koska varauduin ennalta mahdolliseen kiinalaiskriittikkiin, joka saattaa pyrkiä kyseenalaistamaan kuvaamani kärsimykset.

Kaikki kirjan henkilöt, tapahtumat, puheet ja asioiden tapahtumajärjestys on esitetty totuudenmukaisesti. Teoksessa ei ole kuvitteellisia henkilöitä, mutta olen vaihtanut joidenkin nimet suojelekseni rehellisesti puhuneita ihmisiä rangaistukselta.

I OSA

1958-1976

VIIMEINEN PRINSESSA

*Ngaban kuninkaallinen perhe vuonna 1957.
Gönpo on keskellä etummaisena, kuningasisä takanaan.*

1958

SAVUN HAJU kantautui Gönpon sieraimiin ennen kuin hän näki, mitä edessään tapahtui. Vaikka Gönpo oli vasta seitsemänvuotias eikä kovin perillä ajankohtaisista tapahtumista, savunhaju vahvisti häntä jo monta viikkoa vaivannutta tunnetta, että jokin oli pielessä. Hän oli matkalla kotiin äitinsä, sisarensa, tätinsä ja palvelijaseurueen kanssa. He palasivat Gönpon enovainajan saattomatkalta. He olivat lähteneet enon kotiin jo kesällä ja viipyneet matkalla neljä-

kymmentäyhdeksän päivää, buddhalaisten perinteisen suruajan kuoleman ja jälleensyntymän välillä. Nyt oli varhainen syksy ja illan viileys lupaili lunta, joka pian peittäisi vuorenhuippujen lisäksi rinteet. Gönpolla oli paksu kelsiturkki, mutta tuuli puhalsi hevosen vatsan alta ja sai hänet värisemään kylmästä. Kaikki ratsastivat: useimpien tiibetiläisten tapaan nuori Gönpo oli jo kokenut ratsastaja. He kulkivat Kiinan armeijan pioneerien hiljattain rakentamaa, toistaiseksi päällystämätöntä tietä länteen, kohti auringonlaskua. Heidän tullessaan joelle joka virtasi pohjoiseen, kotiin päin, reitti kääntyi, ja tiheikön läpi päästyään Gönpo näki savun alkulähteen. Näköalapaikaltaan hevosen selästä hän näki nuotioita ja teltoja. Heidän lähestyessään hän huomasi, että teltat eivät olleet tiibetiläisten jakinvillatelttoja vaan kansan vapautusarmeijan pieniä valkoisia telttoja.

Vuosi oli 1958, ja oli kulunut yhdeksän vuotta siitä, kun Mao Zedong oli julistanut Kiinan kansantasavallaksi. Niinpä puna-armeijan leirit olivat tavallinen näky maaseudulla. Oli kuitenkin yllättävää, että leiri oli pystytetty Gönpon perheen maille. Gönpo oli pysytellyt väkisin hereillä kahden päivän matkan lähetessä loppuaan, mutta kun hän näki leirin, hän hätkähti uteliaana ja peloisaan täysin valveille. Hän liukui satulasta ilman palvelijoiden apua ja jalkautui ensimmäisten joukossa. Hän juoksi portille ihmeissään, koska kukaan ei tullut toivottamaan palaavaa seuruetta tervetulleeksi. Hän hakkasi kahden miehen korkuista puuporttia, jonka päällä oli massiivinen poikkipu. Kun vastausta ei kuulunut, Gönpo huusi keuhkojensa pohjasta.

»Iltaa. Missä kaikki ovat?»

Äiti tuli hänen luokseen ja huikkasi hänkin.

Lopulta Gönpon hoitaja tuli avaamaan portin. Lastenhoitaja ei tervehtinyt suojattiaan lämpimästi, vaan kurotti lapsen yli kuin Gönpo olisi ollut ilmaa, ja kuiskasi jotain äidin korvaan. Gönpo ei

kuullut lastenhoitajan sanoja, mutta äidin reaktiosta näki, että uutiset olivat huonoja. Gönpo oli viime aikoina nähnyt äitinsä itkevän usein; enovainaja oli ollut äidin suosikkiveli – ja nyt Gönpo ajatteli äidin ehkä itkevän taas, koska suri veljeään yhä. Ainakin hän halusi uskoa, että asia oli niin – huolimatta savusta, teltoista ja lastenhoitajan kivettyneestä ilmeestä. Gönpo vaistosi tutun maailman olevan lähellä loppuaan.

GÖNPO OLI kasvatettu prinsessaksi. Hänen isänsä Palgon Raptin Tinley* oli Mei-kuningaskuntana tunnetun alueen neljästoista hallitsija, jonka nimi tarkoittaa suunnilleen »Kunnianarvoisa Valaistuminen Vakaa». Mei-kuningaskunnan pääkaupunki oli Ngaba, joka kuuluu nykyään Sichuanin maakuntaan. Ngaba oli Gönpon syntymävuonna 1950 tavallinen kauppakaupunki, jonne kauppatkustajat tulivat myymään suolaa ja teetä ja paimentolaiset voita, taljoja ja villaa. Alue oli eri heimopäällikköjen, kuninkaiden, prinsien, kaanien ja sotaherrojen hallitsemien läänitysten tilkkutäkki. Kiinalaiset käyttivät Gönpon isän tapaisista paikallisista johtajista termiä *tusi*, joka usein käännetään »lääninherraksi», mutta tiibetiläiset käyttivät sanaa *gyalpo*, kuningas. Gönpon isään viitataan kuninkaallisena myös 1900-luvun alun englanninkielisissä kronikoissa. Gönpo itse mielsi ehdottomasti perheensä kuninkaallisiksi.

Lapsena Gönpo puettiin vyötäisiltä kurottuun, maata laahaavaan *chubaan*. Lähes kaikki tiibetiläiset käyttivät sellaisia vaatteita, ja niiden laatu heijasti perheen yhteiskunnallista asemaa. Gönpon *chuba* oli koristettu saukkoturkiksilla. Kaulassaan hänellä oli pitkät helminauhat, joiden rypäleen kokoiset helmet olivat korallia, meripihkaa ja kaikista kallisarvoisinta tiibetiläistä raidallista agaattia,

* Monilla tiibetiläisillä ei ole sukunimiä länsimaisessa mielessä, mutta usein monta-kin etunimeä.

joka tunnetaan nimellä *dzi* ja jonka uskotaan suojelevan pahalta silmältä. Muuten Gönpo ei ollut erityisen tyttömäinen prinsessa. Hän oli ennemmin söpö kuin sievä: hänellä oli rako etuhampaiden välissä ja nenännypykkä, joka antoi hänelle ilkkurisen pikkupojan ilmeen. Kuten monilla nuorilla ngabalaistytöillä, myös Gönpolla oli lyhyt tukka sen merkiksi, ettei hän ollut vielä naimiässä. Hänen äidillään ja muilla kuningasperheen aikuisilla naisilla oli pitkät letit, jotka oli kiinnitetty tupsupäisillä korallinauhoilla niin monimutkaisiksi kampauksiksi, että palmikoimiseen saattoi mennä palvelijoilta kaksi päivää.

Perhe asui mahtavassa kartanossa tai pikemminkin palatsissa, joka oli kylläkin lujatekoinen ja kestävä kuin linnoitus, Ngaban itäreunalla, keskustan tuntumassa. Palatsi oli rakennettu perinteiseen tiibetiläistyyliin tiiviiksi pakatusta savesta, jonka harmahtava väri ei erottunut maisemasta kuivalla kaudella, jolloin ylängön heinä kuihtui. Alhaalta lähes kolmen metrin paksuiset mahtavat muurit suippenivat ylöspäin, jotta ne pysyisivät pystyssä maanjäristyksessä. Myös puusäleikköjen koristamat kapeat ikkunat kallistuivat sisäänpäin. Seinät olivat koruttomat, lukuun ottamatta puisia parvekkeita molemmissa päädyissä, idässä ja lännessä. Nuo viehättävät parvekkeet olivat itse asiassa käymälöitä. Ihmisuloste putosi maahan, missä siihen sekoitettiin tuhkaa. Lopuksi sekoitus levitettiin pelloille lannoitteeksi.

Palatsissa ei kenties ollut kaikkia nykyajan mukavuuksia, mutta kokoa sillä riitti. Pinta-ala oli yli 20 000 neliometriä, ja huoneita oli yli 850, mukaan luettuna alimman kerroksen tyrmät, tallit ja varastot sekä kerros kerrokselta yhä ylväämmiksi käyvät sisätilat. Lasten ja heidän äitinsä makuuhuoneita seurasivat kuninkaan seurueen tilat. Ylimpien kerrosten saviseinät oli paneloitu.

Ylin kerros oli omistettu hengelliselle harjoitukselle, kuten oli sopivaa. Huoneet helottivat seinävaatteiden ja thangka-maalausten

hätkähdyttävissä julisteväreissä. Koska buddhalaiset hahmot syntyvät yhä uudelleen, ne esiintyvät lukemattomissa muodoissa, miehinä ja naisina, arkisissa ja fantastisissa asuissa. Seinillä esiintyi Buddha mennessä ja tulevassa hahmossaan ja moni muu bodhisattva eli valaistunut olento, joka luopuu nirvanasta ja syntyy uudelleen hyödyttääkseen toisia. Palatsin kallisarvoisin esine oli myötätunnon bodhisattvan ja tiibetiläisten suojelupyhimyksen Avalokitesvaran tai Chenrezigin patsas, jonka kuningas oli saanut neljäntoista dalai-lamalta. Se oli hänen kappelinsa tärkein esine.

Kuningas oli innokas bibliofiili, jolla oli laaja kokoelma kirjoja ja kirjoituksia. Osa niistä oli painettu kulta- tai hopeakirjaimin. Kirjaston alla sijaitsevaan tempelisaliin mahtui tuhansia munkkeja. Buddhalaisina pyhäpäivinä palatsissa soi resitointi, lautaset, torvet ja simpukkapuhaltimet. Niin myös tiibetiläinen mantra, jonka merkitystä on mahdotonta kääntää, mutta jonka soinnilla tiibetiläiset kutsuvat suojelupyhimystään, myötätunnon bodhisattvaa »*om mani padme hum*».

Buddhalaiset rituaalit rytmittivät palatsin arkea. Kuningas aloitti joka aamun prostratioilla, kumartamalla maahan asti, alttarin edessä. Seistytään kädet rukousasennossa pään päällä hän ojentautui sulavasti vaaka-asentoon, painoi otsansa lattiaan ja nousi jälleen. Rituaali piti hänen vartalonsa jäntevänä ja mielensä kirkkaana.

Uskonnon erottaminen kulttuurista tai tavoista oli mahdotonta. Kun Gönpö jäi kiinni valehtelemisesta, hän joutui kiertämään läheistä luostaria ja pyörittämään lukuisia rukousmyllyjä, metallista, puusta ja nahasta tehtyjä suuria, pystyjä sylinterejä, joihin on kirjoitettu rukouksia. Kun rukousmyllyä kääntää kierroksen akselinsa ympäri, on kuin lukisi rukouksen. Rukousmyllyt olivat painavia lapsen käännettäviksi, ja katumusharjoitus pakotti hänet pohtimaan väärää tekoaan.

Lapset, Gönpö ja hänen kuusi vuotta vanhempi sisarensa, asui-

vat äitinsä kanssa omissa tiloissaan. Heidän herättyään äiti vei tytöt isän huoneistoon toivottamaan hyvää huomenta. Illalla he kävivät uudestaan isän luona ja toivottivat hyvää yötä. Perhe söi useimmat ateriat yhdessä, ja isän ankara kuri sai lapset muistamaan hyvät tavat. Ennen ruokailua rukoiltiin. Lapset odottivat, kunnes vanhemmat olivat syöneet. Isä puhdisti lautaseltaan huolellisesti viimeisenkin riisinjyvän ja muistutti tyttäriään maanviljelijöiden aherruksesta, jotta he saisivat syödäkseen. Isä vaati myös, että henkilökunta sai samanlaisen annoksen kuin hän itse, tosin palvelusväki joutui usein syömään myöhemmin, ruoan jäähtyttyä. Kuningas oli pikkutarkka mies, joka ei sallinut kenenkään hemmotella tyttäriään pilalle näiden kuninkaallisuudesta huolimatta. Vaikka talo oli täynnä palvelijoita, kuningas sijasi itse vuoteensa.

Kuningas oli edellä aikaansa ja uskoi lujasti, että tyttöjen tuli saada sama koulutus kuin poikienkin. Hänellä ei ollut poikaa, ja hän odotti jommastakummasta tyttärestä mahdollisesti seuraavaa hallitsijaa. Gönpolla oli kotiopettaja, joka saapui joka aamu opettamaan hänelle tiibetiläisiä aakkosia perinteisellä menetelmällä: opettaja levitti taululle tuhkaa ja antoi Gönpolle sulan, jolla hän piirsi tuhkaan kirjaimet. Tiibetin kielen kirjoittaminen on vaikeaa ja pohjautuu pohjoisintialaiseen kirjoitusjärjestelmään, jossa konsonantit pinotaan päällekkäin. Gönpö tuijotti kiemuraisia kirjaimia lasittunein silmin tuntikausia.

Hän oli levoton lapsi, joka kärsi palatsielämän tiukoista rajoista. Lastenhoitaja kiinnitti kulkusen pikku Gönpön vyötäisille, jotta kuulisi, jos lapsi yrittäisi ulos. Gönpö ymmärsi vasta paljon myöhemmin, kuinka ohikiitävä vaihe suojaisa varhaislapsuus oli. Pienenä hänellä ei ollut samanikäisiä leikkikavereita. Kalpea, tunnollisesti opiskeleva isosisko ei osallistunut hänen kurittomuuksiinsa. Munkkien vierailut olivat Gönpön onnellisimpia hetkiä, koska jotkut munkeista olivat vasta pikkupoikia, saman ikäisiä kuin hän.

Hänellä oli suosikkimunkki, joka oli tunnistettu jälleensyntyneeksi lamaksi, *tulkuksi*. Aikuiset kohtelivat poikaa erittäin kunnioittavasti, mutta Gönpo nyki häntä hihasta ja vaati häntä potkimaan palloa temppeლისissa. Gönpo livahti usein ulos palatsista ja meni leikkimään naapurin lasten kanssa. Naapurissa hän ei käyttäytynyt kuten prinsessa. Yksi naapurin lapsista muisteli myöhemmin, että Gönpo halusi välttämättä auttaa kotitöissä heillä kyläillessään. Koska Gönposta oli kiusallista, että hänellä oli enemmän kuin muilla lapsilla, hän yritti antaa vaatteitaan muille. Kerran hän meni lähiseudun lasten mukaan näpistelemään papuja palatsin puutarhasta. Hän ei tietenkään tullut ajatelleeksi, että varasti omia papujaan.

Kun Gönpo kasvoi, kuningas huolestui puuttuvista prinsessan elkeistä. Hän yritti estää tytärtään leikkimästä alamaistensa lasten kanssa naapurissa. Niin Gönpo joutui tyytymään katsomaan ikkunasta muurin ympäröimälle pihalle ja kaukaisille rinteille, jotka kumpuilivat kohti pohjoisen lumivuoria. Hänen isänsä valtakunta jatkui silmäkantamattomiin.

Mei-kuningaskunta jatkui ainakin Dzorgeen asti (kiinalaisittain Zoigeen), noin sataviisikymmentä kilometriä Ngabasta koilliseen. Kuningaskunnan hallitsemien maiden laajuus ei ole tarkasti tiedossa, koska tiibetiläisessä yhteiskunnassa vallan mittapuuna oli kansa pikemmin kuin maa. Rajat merkitsivät vähemmän kuin uskollisuus, ja perhesiteet olivat siteistä vahvimpia. Tiibetiläislähteiden mukaan Mei-kuningas hallitsi kahtatoista heimoa ja 1 900:aa taloutta. Kiinalaisasiakirjojen mukaan hän hallitsi 50 000:ta ihmistä. Perheen omaisuus mitattiin samaan tapaan perheen omistamien eläinten lukumäärän mukaan, joten pääluvut kirjattiin tarkasti: kuningaskunta omisti 450 hevosta ja 800 nautaeläintä, mukaan luettuna jakkeja, joista osa oli risteytetty nautojen kanssa.

Laidunmaat ympäröivät palatsia, mutta suurinta osaa eläimistä pidettiin parikymmentä kilometriä itään sijaitsevan Meruman kylän